

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА БІЗНЕСУ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА РИНОК ПРАЦІ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:
студент 4 курсу, групи 451УП,
денної форми навчання,
спеціальності 051 Економіка,
освітньої програми «Управління
персоналом та економіка праці»
Медведев Владислав Вікторович _____

Керівник:
к.е.н., асистент кафедри бізнесу та
управління персоналом
Тодорюк Сергій Іванович _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2025 р.*

*Завідувач кафедрою
бізнесу та управління персоналом
_____ доц. Водянка Л.Д.*

АНОТАЦІЯ

Медведєв В.В. Вплив безробіття на ринок праці. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 Економіка, освітньої програми «Управління персоналом та економіка праці». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

В кваліфікаційній роботі досліджені теоретичні та практичні аспекти впливу безробіття на ринок праці. Визначені поняття, види та причини безробіття в економічному і соціальному контексті та проаналізовані теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям. Досліджено динаміку та структуру безробіття в Україні через статистичний аналіз, охарактеризовано основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально-економічних змін. Оцінено наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни, а також розглянуто державну політику зайнятості та напрями зниження безробіття в Україні.

Ключові слова: безробіття, економіка, ринок праці, зайнятість, трудовий потенціал, соціально-економічний розвиток.

ABSTRACT

Medvedev V. The impact of unemployment on the labor market. Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 051 Economics, educational program «Personnel Management and Labor Economics». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

The qualification work explores the theoretical and practical aspects of the impact of unemployment on the labor market. The concepts, types and causes of unemployment in the economic and social context are defined and theoretical approaches to the analysis of the labor market and the relationship with unemployment are analyzed. The dynamics and structure of unemployment in Ukraine are studied through statistical analysis, the main trends and problems of labor market development in conditions of socio-economic changes are characterized. The consequences of unemployment for the economy, society and labor potential of the country are assessed, and the state employment policy and directions for reducing unemployment in Ukraine are considered.

Keywords: unemployment, economy, labor market, employment, labor potential, socio-economic development.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ТА РИНКУ ПРАЦІ.....	7
1.1. Поняття, види та причини безробіття: економічний і соціальний контекст	7
1.2. Теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ.....	18
2.1. Динаміка та структура безробіття в Україні: статистичний аналіз.....	18
2.2. Основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально економічних змін	
24 РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....	30
3.1. Наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни.....	30
3.2. Державна політика зайнятості та напрями зниження безробіття в Україні	35
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
44	
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Безробіття є одним із основних макроекономічних показників, що

безпосередньо впливає на стабільність і ефективність функціонування ринку праці через механізми формування пропозиції робочої сили та рівня заробітної плати. Високий рівень безробіття призводить до зниження купівельної спроможності населення, що негативно позначається на внутрішньому попиті та загальних темпах економічного зростання. Водночас компанії можуть використовувати ситуацію надлишку трудових ресурсів для оптимізації витрат на персонал в. Таким чином, дослідження впливу безробіття на ринкові механізми є важливим для розуміння динаміки трудових відносин і розробки ефективних стратегій управління людськими ресурсами.

Військові дії призводять до того, що питання соціальної стабільності стають і питанням національної безпеки, що суттєво підвищує рівень актуальності питання безробіття.

Дослідження впливу безробіття на ринок праці охоплює широке коло питань, які науковці аналізують через призму різних методологічних підходів та в контексті сучасних викликів. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Цимбалюк С. М., Грідін О. Є., Хандій О. О., Шестопапов В. І., Багрій К. Л., Кучінік Р. В., Кучінік Н. В., а також Теліщук М. М. зосереджують увагу на аналізі безробіття в умовах війни, досліджуючи міграційні тенденції, структурні зміни ринку праці та розробляючи напрями подолання кризових явищ у сфері зайнятості. Біленко О. В., Горбань С. М., Гаман О. В., Темченко О. М., Ляшенко О. В., Овчаренко Д. О., Червона С., Вишнівська І. та Мельник А. О. проводять економіко-математичний та статистичний аналіз структурних і циклічних факторів безробіття, оцінюючи вплив соціально-економічних чинників на динаміку ринку праці як в Україні, так і в порівнянні з країнами ЄС та світу. Окрему увагу проблемі молодіжного безробіття приділяють Холодницька А. В., Бондаренко А. О. та Атаманюк Р. М., які досліджують специфіку працевлаштування молоді в умовах воєнного стану та аналізують світові

тенденції впливу молодіжного безробіття на економічний розвиток. Міщенко С. О. та Ачкасова О. В. розглядають соціальне підприємництво як ефективний інструмент подолання безробіття, особливо серед молоді, а Мельничук А. Л. фокусується на специфіці безробіття у сільській місцевості в контексті реформи децентралізації. Правові аспекти регулювання відносин у сфері соціального страхування на випадок безробіття досліджує Гапочка В. М., аналізуючи об'єкт правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Мета роботи полягає у обґрунтуванні шляхів подолання надмірного безробіття на ринку праці в Україні.

Відповідно, в якості задач виділено:

- визначити поняття, види та причини безробіття в економічному і соціальному контексті;
- проаналізувати теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям;
- дослідити динаміку та структуру безробіття в Україні через статистичний аналіз;
- охарактеризувати основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально-економічних змін;
- оцінити наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни;
- розглянути державну політику зайнятості та напрями зниження безробіття в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінки і впливу на безробіття.

Об'єктом дослідження є ринок праці України.

Інформаційною основою дослідження є наукові праці вітчизняних вчених, які вивчали різні аспекти безробіття в Україні, зокрема його динаміку під час війни, структурні та циклічні фактори впливу на ринок праці,

проблеми молодіжного безробіття та безробіття у сільській місцевості.
Важливим

6

джерелом інформації є статистичні дані та аналітичні матеріали Національного банку України щодо рівня безробіття та середньомісячної заробітної плати, а також дані Державної служби статистики України про макроекономічні показники та тенденції ділової активності. У роботі використано аналітичні дослідження провідних українських порталів з пошуку роботи, таких як Work.ua та Robota.ua, які надають актуальну інформацію про кількість вакансій, статистику зарплат та загальний стан ринку праці. Крім того, залучено матеріали новинних та аналітичних видань, що висвітлюють поточну ситуацію з безробіттям в Україні, зміни в законодавстві щодо допомоги по безробіттю та вплив воєнного стану на економічно активне населення. Для комплексного аналізу проблеми також використано дослідження, присвячені соціальному підприємництву як інструменту подолання безробіття та правовим аспектам загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Методи дослідження включають горизонтальний та вертикальний аналіз, балансовий метод та інші.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 51 сторінка друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 47 сторінках. Робота містить 2 таблиці та 12 рисунків, список використаних джерел включає 35 найменувань.

7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ТА РИНКУ ПРАЦІ

1.1. Поняття, види та причини безробіття: економічний і соціальний контекст

Безробіття залишається однією з найгостріших проблем сучасної економіки, впливаючи на всі сфери суспільного життя. Для розуміння цього явища необхідно розглянути його сутність, різновиди та фактори виникнення.

Безробіття являє собою складний феномен, який потребує комплексного розгляду через призму різних наукових підходів. Економічний аналіз цього явища базується на фундаментальних принципах функціонування ринку праці, де взаємодія попиту та пропозиції визначає рівень зайнятості населення. Неокласична економічна теорія трактує безробіття як дисбаланс ринкових сил, за якого кількість осіб, готових працювати за поточну ринкову ставку заробітної плати, перевищує кількість доступних робочих місць. Такий стан призводить до неефективного використання людського капіталу, що негативно позначається на продуктивності економічної системи загалом.

Водночас кейнсіанська макроекономічна парадигма розглядає проблему безробіття через призму циклічних коливань економічної активності. Недостатній сукупний попит породжує ситуацію, коли підприємницький сектор не генерує достатню кількість вакансій через обмежені можливості реалізації продукції та послуг [30, с.78]. Низький рівень споживчих витрат та інвестиційної активності створює замкнене коло економічної стагнації, розірвати яке можливо лише через цілеспрямоване державне регулювання. Фіскальна та монетарна політика в такому контексті стають інструментами подолання ринкових провалів та відновлення економічної рівноваги на рівні повної зайнятості.

Соціальний вимір безробіття розкривається через аналіз процесів соціальної стратифікації та мобільності. Втрата роботи означає не просто

припинення трудових відносин, а трансформацію соціального становища індивіда. Професійна діяльність формує основу соціальної ідентичності в сучасному суспільстві, визначаючи місце людини в системі суспільного поділу праці. Виключення з цієї системи супроводжується руйнуванням усталених соціальних зв'язків, втратою належності до професійних спільнот та референтних груп. Тривале перебування в стані безробіття може призводити до соціальної дезадаптації, коли індивід втрачає навички соціальної взаємодії, необхідні для успішної реінтеграції в трудове життя.

Юридично-адміністративний підхід до визначення безробіття забезпечує закріплення цього поняття для цілей державного регулювання та соціального захисту [4, с.32]. Формальна реєстрація в службах зайнятості створює правову основу для отримання соціальних гарантій та участі в програмах сприяння працевлаштуванню. Критерії працездатності, готовності до роботи та активного пошуку зайнятості дозволяють відокремити безробітних від економічно неактивного населення. Такий підхід забезпечує статистичний облік безробіття та формування бази для розробки політики зайнятості, хоча й не охоплює всіх осіб, які фактично не мають роботи, але з різних причин не звертаються до офіційних інституцій.

Таким чином, безробіття – це соціальне, економічне і правове явище, що означає ситуацію наявності особи без постійного місця роботи та з наявною гострою потребою його знайти.

Диференціація безробіття за різними ознаками дозволяє краще зрозуміти природу цього явища та розробити адекватні інструменти економічної політики. Фундаментальне значення має аналіз причин виникнення незайнятості, який розкриває механізми формування дисбалансів на ринку праці. Фрикційне безробіття виникає як природний наслідок мобільності робочої сили, коли працівники витрачають час на пошук нової роботи після звільнення. Такий тип незайнятості вважається невід'ємною характеристикою

динамічної економіки, де постійно відбувається перерозподіл трудових ресурсів між галузями та підприємствами.

Таблиця 1.1.

Класифікація безробіття	
Ознаки класифікації	Види безробіття
За причинами виникнення	Фрикційне, структурне, циклічне, сезонне, технологічне
За тривалістю	Короткострокове, довгострокове, хронічне
За характером прояву	Відкрите, приховане
За охопленням території	Загальне, регіональне, локальне
За соціально-економічними наслідками	Природне, вимушене
За ступенем обліку	Зареєстроване, незареєстроване
За віковими групами	Молодіжне, безробіття осіб передпенсійного віку
За професійною ознакою	Безробіття кваліфікованих працівників, безробіття некваліфікованих працівників
За добровільністю	Добровільне, вимушене
За повнотою зайнятості	Повне безробіття, часткове безробіття

Джерело: складено автором на основі [31, с.55; 2, с.3; 19, с.15]

Технологічний прогрес та зміни в структурі економіки породжують структурне безробіття, яке відображає невідповідність між наявними навичками працівників та вимогами нових робочих місць. Занепад традиційних галузей супроводжується вивільненням працівників, чия кваліфікація стає непотрібною в нових економічних реаліях. Водночас циклічне безробіття тісно пов'язане з коливаннями ділової активності, досягаючи піку під час економічних рецесій. Сезонні коливання зайнятості особливо характерні для сільського господарства, туризму та будівництва, де

обсяги діяльності залежать від природно-кліматичних факторів. Автоматизація виробничих процесів призводить до технологічного безробіття, витісняючи людську працю більш продуктивними машинами та алгоритмами.

10

Час перебування в стані незайнятості має критичне значення для соціально-економічних наслідків безробіття. Короткі періоди пошуку роботи, що не перевищують трьох місяців, зазвичай не призводять до серйозної деградації людського капіталу. Проте коли тривалість безробіття перевищує півроку, починаються процеси втрати професійних навичок та зниження конкурентоспроможності на ринку праці. Особливо небезпечним є хронічне безробіття тривалістю понад рік, яке супроводжується глибокою соціальною дезадаптацією та формуванням психології довготривалої незайнятості.

Статистичний облік безробіття ускладнюється існуванням різних форм його прояву. Офіційна статистика фіксує переважно відкрите безробіття, коли особи активно шукають роботу та готові приступити до неї. Натомість значна частина незайнятих залишається в тіні через приховане безробіття, яке включає формально зайнятих працівників без реального робочого навантаження та осіб, що припинили пошуки роботи через безперспективність.

Нерівномірність економічного розвитку територій визначає географічну структуру безробіття. На національному рівні загальне безробіття агрегує показники всіх регіонів, приховуючи значні територіальні диспропорції.

При оцінці макроекономічних наслідків безробіття враховується концепція природного рівня незайнятості. Економіка вважається такою, що функціонує на рівні повної зайнятості, коли безробіття не перевищує природного рівня, що включає лише фрикційну та структурну компоненти. Перевищення цього рівня свідчить про вимушене безробіття, зумовлене циклічними факторами або структурними дисбалансами. Розмежування природного та вимушеного безробіття має принципове значення для вибору

інструментів економічної політики.

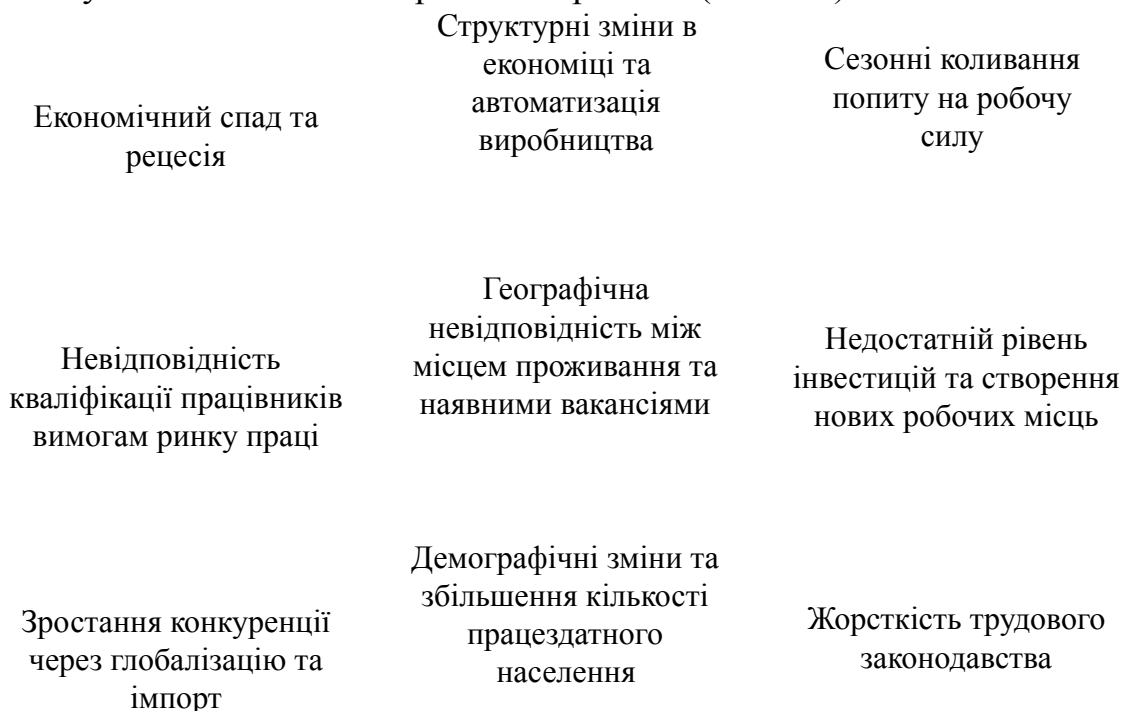
Також демографічна означає дозволяє розмежувати види безробіття. Молодь стикається з найвищими показниками безробіття через брак досвіду та невідповідність освітньої підготовки вимогам роботодавців. Водночас працівники передпенсійного віку зазнають дискримінації через стереотипи

11

щодо їхньої продуктивності та здатності до навчання. Кожна вікова категорія потребує специфічних програм підтримки, що враховують особливості їхнього становища на ринку праці.

Градації незайнятості від повної втрати роботи до різних форм неповної зайнятості розкривають складність феномену безробіття. Абсолютна відсутність трудової діяльності характеризує повне безробіття, тоді як вимушена робота неповний день або тиждень формує часткове безробіття. Остання форма часто залишається поза увагою офіційної статистики, хоча працівники з неповною зайнятістю можуть відчувати гострий дефіцит доходів та прагнути збільшення робочого часу. Врахування часткового безробіття суттєво змінює оцінку реальних масштабів недовикористання трудового потенціалу економіки.

Існує велика кількість причин безробіття (Рис. 1.1).

мінімальної заробітної
плати

Технічні трансформації

Високий рівень

Рис. 1.1 Систематизація можливих причин
безробіття Джерело: складено автором на основі [7, с.4]

12

Кваліфікаційні розриви між компетенціями працівників та потребами роботодавців поглиблюються через інерційність системи професійної освіти. Інвестиційна активність визначає темпи створення нових робочих місць та модернізації існуючих виробництв. Також глобалізаційні процеси інтенсифікують конкурентний тиск на національні ринки праці.

Підводячи підсумок, зазначимо, що безробіття являє собою феномен, що охоплює економічні дисбаланси ринку праці та глибокі соціальні трансформації, пов'язані з виключенням індивідів із системи суспільного виробництва. Множинність видів безробіття – від фрикційного до технологічного, від короткострокового до хронічного – відображає складність механізмів формування незайнятості в сучасній економіці. Різноманітність причин безробіття, включаючи циклічні коливання, структурні зрушення, технологічні трансформації та інституційні фактори, вимагає комплексного підходу до регулювання ринку праці.

1.2. Теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям

Збір та систематизація статистичних даних про зайнятість, безробіття, вакансії та
робочу силу

Загальний аналіз ринку праці

Оцінка рівня безробіття

Оцінка факторів, що впливають на рівень безробіття (економічні, соціальні, технологічні)

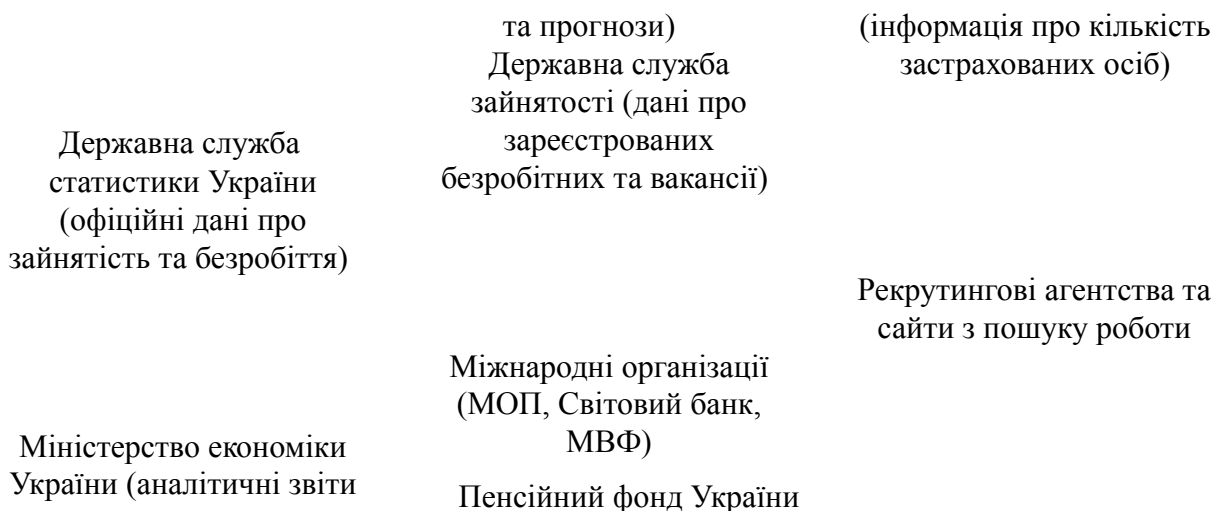
Прогнозування тенденцій та розробка рекомендацій щодо регулювання ринку праці

Рис. 1.2 Алгоритм аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям Джерело: складено автором на основі [9, с.3; 17, с.148]

13

Визначивши основні характеристики безробіття, важливо проаналізувати теоретичні концепції функціонування ринку праці. Різні наукові школи пропонують власні підходи до пояснення механізмів взаємодії попиту та пропозиції робочої сили, а тому доцільно запропонувати власний підхід (Рис. 1.2).

При виконанні аналіз слід звертати увагу на ряд джерел інформації. Офіційна статистична інформація про зайнятість населення, рівень безробіття, структуру робочої сили та динаміку економічної активності формується Державною службою статистики України через проведення регулярних обстежень домогосподарств та підприємств. Методологія збору даних відповідає міжнародним стандартам, що забезпечує можливість порівняльного аналізу з іншими країнами (Рис. 1.3).

Соціологічні опитування

Рис. 1.3 Джерела інформації для аналізу ринку праці та взаємозв'язку з
безробіттям

Джерело: складено автором на основі [34, с.92; 18, с.96]

14

Реєстрація безробітних громадян та моніторинг вакансій здійснюється через мережу центрів зайнятості, підпорядкованих Державній службі зайнятості. Ці дані відображають офіційно зареєстроване безробіття, яке може суттєво відрізнятися від фактичного рівня через особливості національного законодавства та мотивації громадян до реєстрації.

Цінними в аналізі є дані Пенсійного фонду України про кількість застрахованих осіб та їхні внески. Ця інформація дозволяє оцінити масштаби тіньової зайнятості через порівняння з даними офіційної статистики та виявити тенденції у формалізації трудових відносин. Аналітичні матеріали та прогнозні моделі, розроблені фахівцями Міністерства економіки України, інтегрують різноманітні джерела даних для формування цілісної картини економічного розвитку та його впливу на зайнятість.

Міжнародний контекст та порівняльний аналіз забезпечуються через використання досліджень та баз даних таких організацій, як Міжнародна організація праці, Світовий банк та Міжнародний валютний фонд.

Приватний сектор генерує важливу інформацію через діяльність рекрутингових агентств та спеціалізованих веб-платформ з пошуку роботи. Аналіз даних про розміщені вакансії, кількість відгуків на них, вимоги роботодавців та очікування здобувачів дозволяє виявляти актуальні тренди, які можуть не відображатися в офіційній статистиці через часовий лаг.

Динаміка заробітних плат за професіями та галузями, зафіксована цими платформами, служить індикатором балансу між попитом і пропозицією робочої сили.

Існує велика кількість методів, які слід застосувати в межах відповідного аналізу. Горизонтальний аналіз дозволяє простежити динаміку показників зайнятості та безробіття в часовому вимірі, виявляючи тренди, циклічні коливання та структурні зрушення. Порівняння абсолютних та відносних змін показників за різні періоди створює основу для виявлення закономірностей

розвитку ринку праці та оцінки ефективності державної політики зайнятості.

Структурні характеристики ринку праці розкриваються через застосування вертикального аналізу, який передбачає дослідження

15

співвідношень між різними компонентами робочої сили, галузевої та професійної структури зайнятості.

Порівняльний аналіз розширює можливості дослідження через зіставлення показників різних регіонів, галузей економіки, демографічних груп або країн. Бенчмаркінг національних показників з міжнародними стандартами та кращими практиками дозволяє оцінити відносну ефективність національної політики зайнятості. Міжрегіональні порівняння виявляють територіальні диспропорції у розвитку ринку праці та фактори, що їх зумовлюють, створюючи основу для диференційованого підходу до регулювання зайнятості.

Кількісна оцінка взаємозв'язків між безробіттям та іншими економічними змінними здійснюється через кореляційно-регресійний аналіз. Побудова економетричних моделей дозволяє виявити статистично значущі фактори впливу на рівень безробіття, оцінити еластичність зайнятості за різними параметрами економічного розвитку. Регресійні моделі забезпечують можливість прогнозування динаміки ринку праці на основі сценаріїв розвитку макроекономічної ситуації, демографічних процесів та технологічних змін.

Балансовий метод створює цілісну картину руху робочої сили через порівняння джерел її формування та напрямів використання. Побудова балансів трудових ресурсів на національному та регіональному рівнях дозволяє оцінити відповідність між потребою економіки у робочій силі та її наявністю, виявити дефіцитні професії та надлишкову пропозицію праці. Аналіз балансових співвідношень між випуском фахівців системою освіти та попитом на них з боку роботодавців формує основу для корегування освітньої політики.

Коефіцієнтний метод забезпечує стандартизовану оцінку стану ринку праці через систему відносних показників, що характеризують рівень економічної активності населення, зайнятості, безробіття, плинності кадрів та інших аспектів. Розрахунок коефіцієнтів навантаження на одне робоче місце, тривалості безробіття, співвідношення між зареєстрованим та загальним

16

безробіттям створює аналітичну базу для міжрегіональних та міжнародних порівнянь. Динаміка коефіцієнтних показників служить індикатором ефективності функціонування інституцій ринку праці.

Базовим індикатором виступає рівень безробіття, що розраховується як відношення кількості безробітних до економічно активного населення та виражається у відсотках.

Офіційна статистика доповнюється показником зареєстрованого безробіття, який обчислюється як відношення кількості осіб, що перебувають на обліку в державній службі зайнятості, до чисельності працездатного населення.

Підводячи підсумок, зазначимо, що в процесі вивчення теоретичних основ дослідження безробіття та ринку праці сформульовано наступні висновки:

- розкрито поняття, види та причини безробіття в економічному і соціальному контексті. Безробіття – це соціальне, економічне і правове явище, що означає ситуацію наявності особи без постійного місця роботи та з

наявною гострою потребою його знайти. Класифікація безробіття за різними ознаками – причинами виникнення, тривалістю, територіальним охопленням, віковими та професійними характеристиками – демонструє гетерогенність цього явища. Ряд факторів безробіття, від економічних спадів до демографічних змін, від автоматизації до глобалізації, створюють умови для посилення або послаблення безробіття;

- систематизовано теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям. Аналіз ринку праці та його взаємозв'язку з безробіттям вимагає використання різноманітних джерел інформації, від офіційної статистики державних органів до експертних оцінок галузевих асоціацій, що забезпечує всебічне розуміння процесів зайнятості. Застосування системи аналітичних методів, включаючи горизонтальний, вертикальний, кореляційно-регресійний аналіз та балансовий метод, дозволяє

17

виявити структурні диспропорції, динамічні тренди та причинно-наслідкові зв'язки на ринку праці.

18

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ

2.1. Динаміка та структура безробіття в Україні: статистичний аналіз

Теоретичні основи дослідження безробіття потребують емпіричного підтвердження через аналіз реальних статистичних даних. Розглянемо, як змінювалися показники безробіття в Україні протягом останніх років та які структурні особливості йому притаманні.

У 2022 році, на початку повномасштабного вторгнення, цей показник досяг критичної позначки 18,5%, що стало наслідком руйнування виробничих потужностей, масової міграції населення та загального економічного шоку.

Військові дії спричинили закриття підприємств у прифронтових регіонах, евакуацію бізнесу та порушення логістичних ланцюгів, що призвело до втрати робочих місць мільйонами громадян (Рис. 2.1).

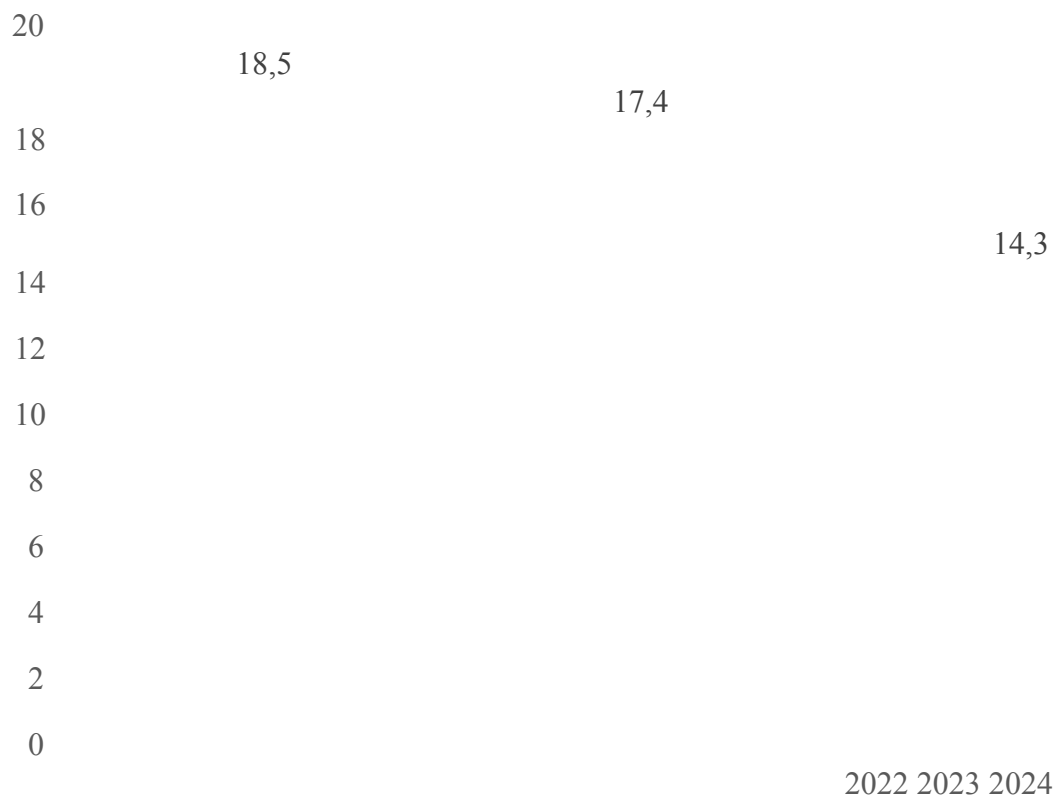

Рис. 2.1 Динаміка безробіття в Україні в 2022-2024 рр.,

% Джерело: складено автором на основі [5;35;29]

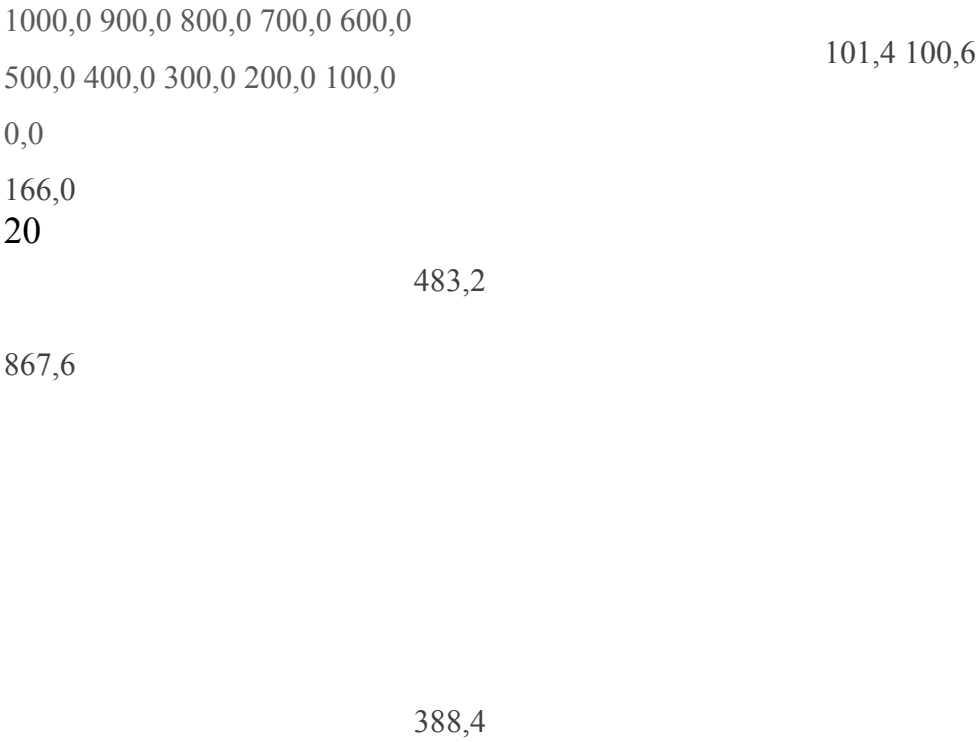
19

Протягом 2023 року спостерігалася стабілізація ситуації на ринку праці, що відобразилося у зниженні безробіття до 17,4%. Адаптація економіки до воєнних умов, релокація підприємств до безпечніших регіонів та поступове відновлення виробництва сприяли створенню нових робочих місць. Водночас мобілізація частини працездатного населення до лав Збройних Сил України частково компенсувала дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили.

Найсуттєвіше покращення зафіксовано у 2024 році, коли рівень безробіття знизився до 14,3%. Це зниження на 4,2 відсоткових пункти порівняно з 2022 роком демонструє поступове відновлення економічної активності. Розвиток оборонної промисловості, державні програми підтримки зайнятості та міжнародна фінансова допомога стали ключовими факторами

позитивної динаміки. Структурна трансформація економіки в умовах війни призвела до перерозподілу трудових ресурсів між галузями, зростання попиту на фахівців у сферах логістики, ІТ та військово-промислового комплексу.

Масштабне скорочення чисельності офіційно зареєстрованих безробітних відбулося між 2022 та 2023 роками. На кінець 2022 року зареєстровано 166,0 тис. безробітних, тоді як через рік цей показник зменшився до 101,4 тис. осіб, що становить падіння на 38,9%. Така різка зміна пояснюється кількома факторами: масовою міграцією населення за кордон, мобілізацією до армії та переходом частини громадян до неформального сектору економіки в умовах воєнного стану (Рис. 2.2). Стабілізація кількості зареєстрованих безробітних спостерігається у 2024 році на рівні 100,6 тис. осіб, що практично не відрізняється від попереднього періоду. Це свідчить про досягнення певного балансу між процесами вивільнення працівників та створенням нових робочих місць. Водночас загальна кількість осіб, які мали статус безробітного протягом року, демонструє стійку тенденцію до зниження: з 867,6 тис. у 2022 році до 483,2 тис. у 2023 році та 388,4 тис. у 2024 році.

2022 2023 2024

Кількість безробітних на кінець року

Кількість осіб, які мали статус безробітного протягом року

Рис. 2.2 Динаміка кількості зареєстрованих безробітних в Україні в 2022-2024

пр., тис. осіб

Джерело: складено автором на основі [16; 6]

Зменшення кількості осіб, які отримували статус безробітного протягом року, на 55,2% між 2022 та 2024 роками відображає адаптацію економіки до воєнних реалій.

Початок повномасштабної війни характеризувався високим рівнем молодіжного безробіття, який у січні 2022 року становив 81,5 тис. осіб. Протягом перших місяців військової агресії спостерігалися коливання цього показника з незначним зниженням у березні до 72,7 тис. осіб, проте вже у травні-червні відбулося повернення до попередніх значень на рівні 81,3-81,4 тис. осіб. Така динаміка відображає первинний шок на ринку праці та спроби молоді адаптуватися до нових реалій (Рис. 2.3).

90,0 80,0 70,0 60,0 50,0 40,0 30,0 20,0 10,0 0,0

01.202²

03.202²

05.202²

07.202²

09.202²

11.202²

01.202³

03.202³

05.202³

07.202³

09.2023

11.2023

01.2024

03.2024

05.2024

07.2024

09.2024

11.2024

01.2025

03.2025

21

Рис. 2.3 Динаміка кількості безробітної молоді (молодше 35 років) в Україні в
2022-2024 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором на основі [6]

Стрімке зниження кількості безробітної молоді розпочалося з липня

2022 року, коли показник становив 74,3 тис. осіб, і продовжилося до кінця року, досягнувши мінімального значення 43,3 тис. осіб у грудні. Це скорочення на 46,9% протягом другого півріччя 2022 року пояснюється кількома факторами: масовою еміграцією молоді за кордон, мобілізацією до збройних сил та переорієнтацією на сектори економіки з підвищеним попитом на робочу силу. Молодь виявилася найбільш мобільною та адаптивною групою населення, що дозволило їй швидше знайти альтернативні форми зайнятості.

Тенденція до зниження молодіжного безробіття продовжилася у 2023 році, коли кількість безробітної молоді зменшилася з 37,9 тис. осіб у січні до 21,9 тис. осіб у грудні. Найнижчі показники зафіксовано у період з серпня по

22

грудень 2023 року, коли вони стабілізувалися на рівні 21,9-25,0 тис. осіб. Це свідчить про успішну інтеграцію молоді в нові економічні реалії та ефективність програм перекваліфікації та працевлаштування.

Регіональний розподіл безробіття в Україні у 2024 році пояснюється значною територіальною диференціацією, обумовленою географічною близькістю до зони бойових дій та економічною спеціалізацією областей (Рис. 2.4).

Харківська; 8,1
Дніпропетровська; 7,8

Полтавська; 6,3

Інші; 42,0

5,3

Вінницька;

Миколаївська; 5,1

Донецька; 5,6

Житомирська; 5,2

Одеська; 5,2

Рівненська; 4,5

Чернігівська; 4,9

Рис. 2.4 Структура безробітних у розрізі регіону в Україні в 2024 році, %

Найвищий рівень безробіття зафіксовано у Харківській області – 8,1%, що пояснюється постійними обстрілами, руйнуванням промислової інфраструктури та масовою евакуацією підприємств. Дніпропетровська область із показником 7,8% також відчуває значний тиск через близькість до фронту та необхідність переорієнтації економіки на військові потреби.

23

Чернігівська область з показником 4,9% та Рівненська з 4,5% демонструють відносно кращу ситуацію серед представлених регіонів. Віддаленість від активних бойових дій після деокупації Чернігівщини та збереження економічної активності на Рівненщині сприяють нижчим рівням безробіття. Водночас сукупна частка інших областей становить 42,0%, що вказує на значну концентрацію безробітних у регіонах, не виділених окремо в структурі.

Гендерна структура безробіття в Україні у 2024 році характеризується значною диспропорцією: жінки становлять 75% від загальної кількості безробітних, тоді як чоловіки - лише 25%. Така асиметрія обумовлена масштабною мобілізацією чоловічого населення до збройних сил, що вивело значну частину чоловіків працездатного віку з цивільного ринку праці. Водночас жінки зіткнулися з додатковими викликами: необхідністю поєднувати роботу з доглядом за дітьми в умовах дистанційного навчання, втратою робочих місць у традиційно «жіночих» секторах економіки та

обмеженими можливостями працевлаштування через евакуацію підприємств (Рис. 2.5).

Внутрішньо
переміщені
особи; 17,3

Чоловіки; 25

Інші;

82,7 Жінки; 75

Рис. 2.5 Структура безробіття в Україні у розрізі статі та впливу війни на місце проживання в 2024 році, %

Джерело: складено автором на основі [23;22;1]

24

Співвідношення між часткою ВПО серед безробітних (17,3%) та їх часткою в загальній структурі населення вказує на підвищену вразливість цієї групи на ринку праці.

Підводячи підсумок, зазначимо, що рівень безробіття в Україні знизився з 18,5% у 2022 році до 14,3% у 2024 році, при цьому кількість зареєстрованих безробітних скоротилася з 166,0 тис. до 100,6 тис. осіб відповідно. Найбільш вразливими групами на ринку праці залишаються жінки, які становлять 75% безробітних, та внутрішньо переміщені особи з часткою 17,3%, а регіонально найвищі показники безробіття зафіксовано у Харківській (8,1%) та

Дніпропетровській (7,8%) областях. Позитивна динаміка спостерігається серед молоді, де кількість безробітних зменшилася з 81,5 тис. осіб у січні 2022 року до 21,3 тис. осіб у квітні 2025 року, що демонструє успішну адаптацію економіки до воєнних умов.

2.2. Основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально-економічних змін

Статистичні показники безробіття нерозривно пов'язані із загальними тенденціями розвитку вітчизняного ринку праці. Сучасні соціально-економічні трансформації створюють нові виклики та загострюють існуючі проблеми у сфері зайнятості.

Ринок праці України зазнає кардинальних трансформацій під впливом соціально-економічних потрясінь останніх років. Чисельність робочої сили вікової категорії 15-70 років на початок 2024 року скоротилася більш ніж на чверть порівняно з показниками 2021 року. Зовнішня міграція працездатного населення, яке не має можливості працювати дистанційно, спричинила майже половину загального зменшення трудових ресурсів. Демографічні втрати, окупація територій та перехід частини населення до категорії економічно неактивних громадян обумовили 40% скорочення робочої сили [21].

25

Регіональний розподіл приросту вакансій характеризується значною нерівномірністю. Івано-Франківська область показала збільшення кількості вакансій на 88% порівняно з довоєнним періодом. Аналогічні високі темпи зростання зафіксовано в Закарпатській області, де приріст склав 87%. Хмельницька область продемонструвала збільшення попиту на робочу силу на 51%. Такі регіональні диспропорції свідчать про структурні зміни в територіальному розподілі економічної активності та формування нових центрів концентрації робочих місць.

Ринок праці України демонструє стійку тенденцію до відновлення попиту на робочу силу протягом 2022-2024 років. Початковий рівень у 50 566 вакансій у 2022 році відображав кризовий стан економіки в умовах воєнних дій. Протягом 2023 року відбулося суттєве зростання попиту на працівників, коли кількість вакансій досягла 91 027 одиниць, що становить приріст на 80% порівняно з попереднім періодом (Рис. 2.6).

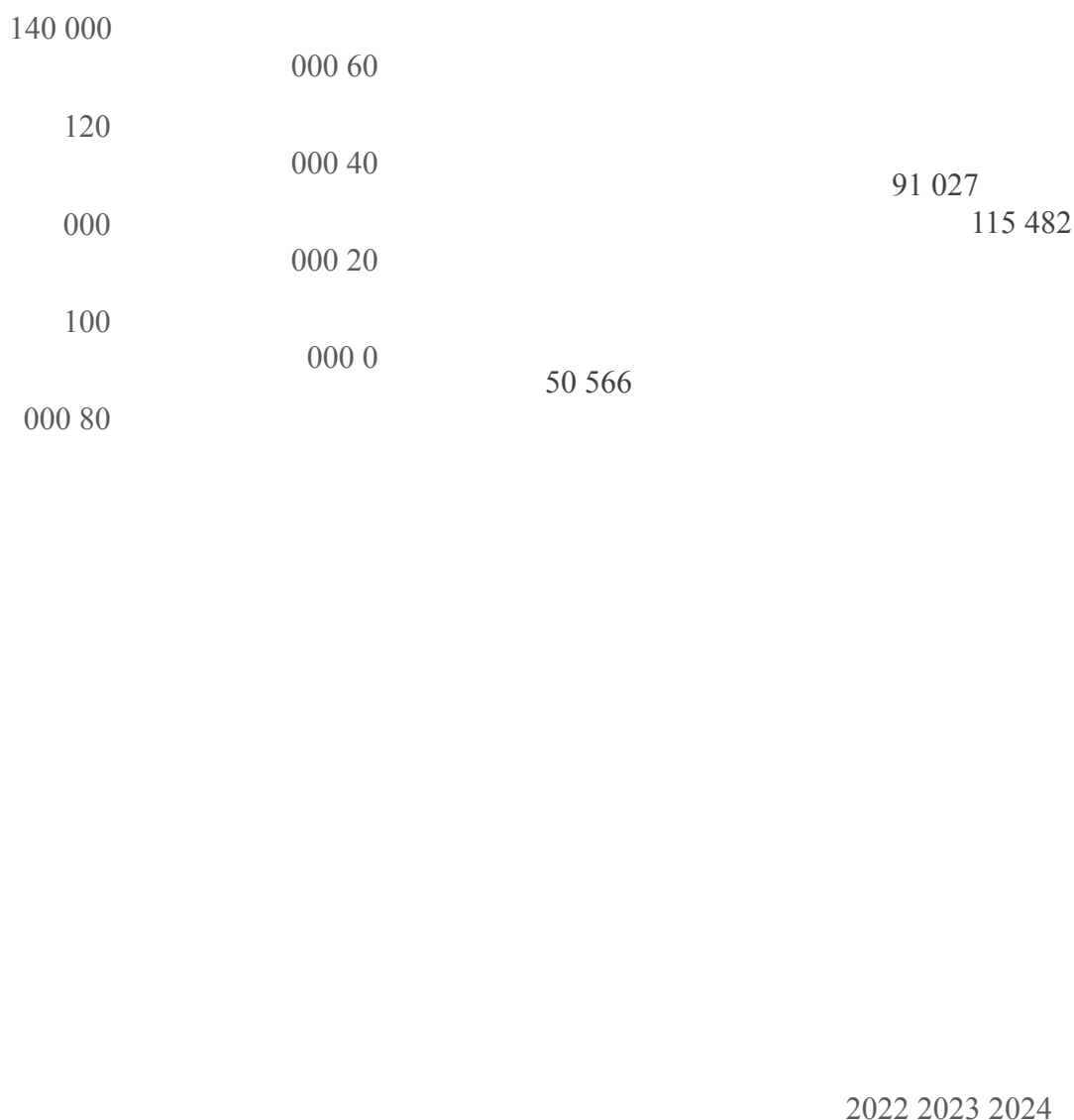

Рис. 2.6 Динаміка кількості вакансій в Україні в 2022-2024 рр,
чол. Джерело: складено автором на основі [15;27;26]

Подальша динаміка свідчить про прискорення процесів відновлення економічної активності. У 2024 році зафіксовано 115 482 вакансії, що

перевищує показник 2023 року на 26,8%. Загальне збільшення кількості робочих місць за трирічний період склало 128,4%, або 64 916 вакансій в абсолютному вимірі.

Трансформація ринку праці України характеризується поступовим зростанням частки дистанційної зайнятості. У лютому 2022 року лише 5% від загальної кількості вакансій передбачали можливість віддаленої роботи, тоді як 95% робочих місць вимагали фізичної присутності працівника. Протягом двох років відбулися помітні структурні зрушення в організації трудових процесів.

Березень 2024 року демонструє збільшення питомої ваги вакансій з віддаленою роботою до 8%, що становить приріст на 3 відсоткові пункти. Відповідно частка традиційних робочих місць зменшилася до 92%. Такі зміни відображають адаптацію роботодавців до нових реалій функціонування бізнесу та розвиток цифрової інфраструктури (Рис. 2.7).

Рис. 2.7 Структура вакансій у розрізі віддаленості роботи в Україні в 2022 р. та 2024 р., %

Джерело: складено автором на основі [33]

У червні 2024 року понад 14% кандидатів шукали онлайн-роботу, хоча

таких вакансій було менш ніж 7%[21].

Ще одним аспектом є рівень оплати, що визначає бажання громадян працювати (Рис. 2.8).

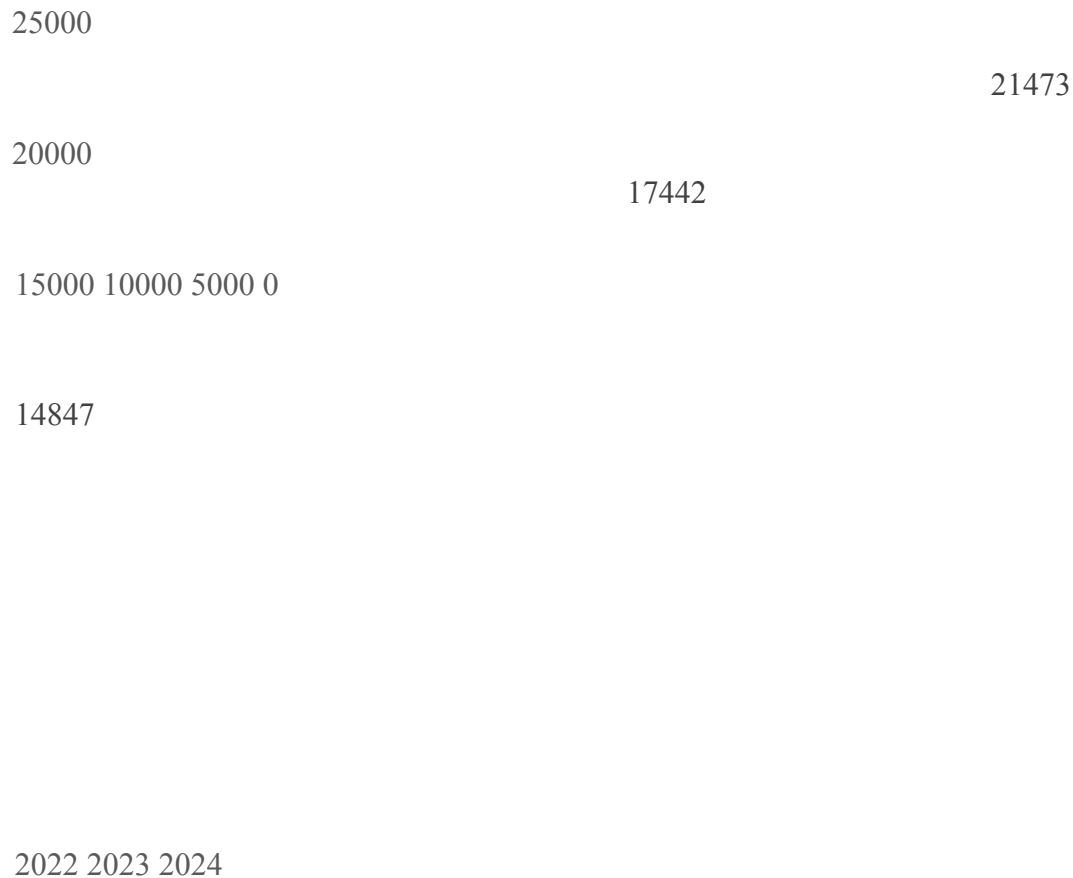

Рис. 2.8 Динаміка середньомісячної зарплати в Україні в 2022-2024 рр., грн.

Джерело: складено автором на основі [24]

Оплата праці в Україні демонструє стійку висхідну траєкторію протягом 2022-2024 років. Початковий рівень у 14847 грн у 2022 році зазнав суттєвого підвищення до 17442 грн наступного року, що становить приріст на 2595 грн або 17,5%. Такі темпи зростання відображають процеси адаптації ринку праці до нових економічних умов та компенсацію інфляційних втрат.

Найбільш виражене збільшення заробітної плати спостерігається у 2024 році, коли середньомісячний показник досяг 21473 грн. Приріст порівняно з 2023 роком склав 4031 грн або 23,1%, що свідчить про прискорення темпів підвищення доходів населення. Загальне зростання за трирічний період становить 6626 грн, що еквівалентно збільшенню на 44,6%.

Опитування роботодавців дозволило виявити ряд проблем. У 2023 році 74% роботодавців констатували відчутну нестачу персоналу, тоді як 17% відзначили часткові труднощі з підбором працівників. Сукупно 91% компаній стикаються з проблемами укомплектування штату, що свідчить про системний характер кадрової кризи (Рис. 2.9).

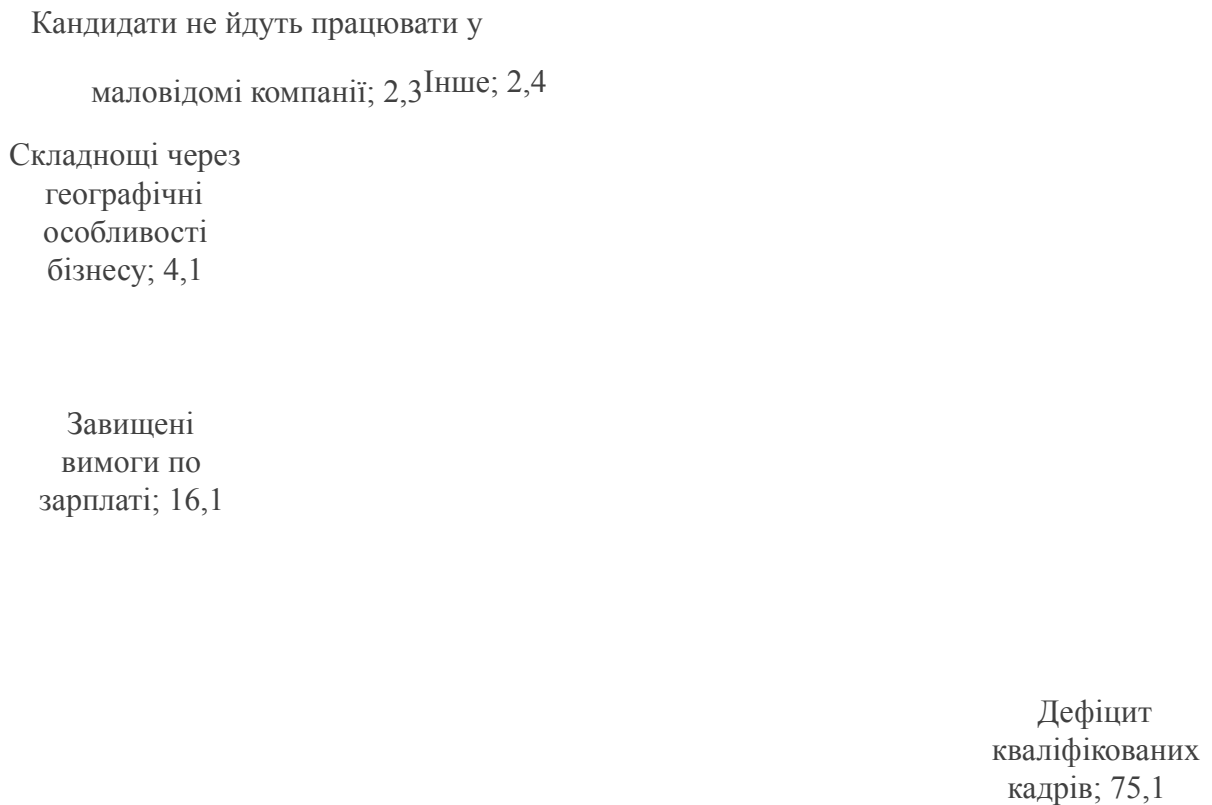

Рис. 2.9 Структура проблем на думку роботодавців, % серед опитаних Джерело: складено автором на основі [33]

Внутрішньо переміщені особи становлять значний резерв трудових ресурсів, який залишається недостатньо залученим до економічної діяльності. З 2,1 мільйона ВПО працездатного віку офіційне працевлаштування отримали лише 800 тисяч осіб, що становить 38,1% від загальної кількості. Решта 1,3 мільйона осіб перебувають поза межами формального ринку праці або зайняті в тіньовому секторі економіки.

Ефективність державних служб зайнятості у працевлаштуванні

півріччя 2024 року з 67,3 тисячі звернень ВПО до центрів зайнятості позитивний результат отримали лише 20,5 тисячі осіб. Коефіцієнт результативності становить 30,5%, що вказує на системні проблеми в механізмах сприяння зайнятості цієї категорії населення [21].

Підводячи підсумок, зазначимо, що в процесі аналізу стану ринку праці в Україні та рівня безробіття визначено такі аспекти:

- проаналізовано динаміку та структуру безробіття в Україні на основі статистичних даних. Протягом 2022-2024 років безробіття в Україні знижувалося з 18,5% до 14,3%, що супроводжувалося скороченням чисельності зареєстрованих безробітних зі 166,0 тис. до 100,6 тис. осіб. Проявляється домінування жінок серед безробітних (75%) та спостерігається значна частка внутрішньо переміщених осіб (17,3%), тоді як територіально найскладніша ситуація склалася у Харківській (8,1%) та Дніпропетровській (7,8%) областях. Молодіжне безробіття показало найкращу динаміку відновлення, скоротившись з 81,5 тис. осіб на початку 2022 року до 21,3 тис. осіб у квітні 2025 року;

- виявлено основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально-економічних змін. Український ринок праці зазнає глибокої трансформації, що проявляється у скороченні чисельності робочої сили на понад чверть порівняно з 2021 роком та одночасному зростанні кількості вакансій до 115 482 одиниць у 2024 році. Структурні диспропорції характеризуються критичним дефіцитом кваліфікованих кадрів у 75,1% роботодавців при наявності 1,3 мільйона непрацевлаштованих ВПО та домінуванні серед безробітних жінок з вищою освітою. Позитивні зрушення спостерігаються у динаміці середньомісячної заробітної плати, яка зросла на 44,6% до 21 473 грн, та поступовому збільшенні частки вакансій з віддаленою роботою до 8%.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

3.1. Наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни

Розуміння масштабів та особливостей безробіття дозволяє оцінити його вплив на суспільство. Наслідки безробіття виходять далеко за межі економічної сфери, зачіпаючи соціальну структуру та людський капітал держави.

Безробіття спричиняє суттєві втрати податкових надходжень до державного бюджету через скорочення обсягів податку на доходи фізичних осіб та соціальних внесків. Кожен непрацюючий громадянин перестає бути платником податків, що призводить до зменшення фіскальних ресурсів держави. Паралельно відбувається зростання витрат на виплату допомоги по безробіттю, створюючи подвійний тиск на бюджетну систему. Державні фінанси зазнають негативного впливу як через скорочення доходної частини, так і через збільшення видаткових зобов'язань (Рис. 3.1).

Мультиплікативний ефект від зниження споживчих витрат проявляється через ланцюгову реакцію в економіці. Безробітні громадяни змушені обмежувати власне споживання, що призводить до скорочення попиту на товари та послуги. Підприємства реагують на це зменшенням виробництва, що може спричинити подальші звільнення працівників. Таким чином формується негативна спіраль економічного спаду, коли первинне скорочення зайнятості генерує вторинні та третинні хвилі безробіття.

Продуктивність праці в економіці демонструє тенденцію до уповільнення темпів зростання внаслідок декількох факторів. Тривале перебування кваліфікованих працівників без роботи призводить до втрати професійних навичок та компетенцій. Підприємства, стикаючись зі

скороченням попиту, менше інвестують у технологічне оновлення та підвищення кваліфікації персоналу. Відбувається деградація людського капіталу, що негативно позначається на конкурентоспроможності національної економіки в довгостроковій перспективі.

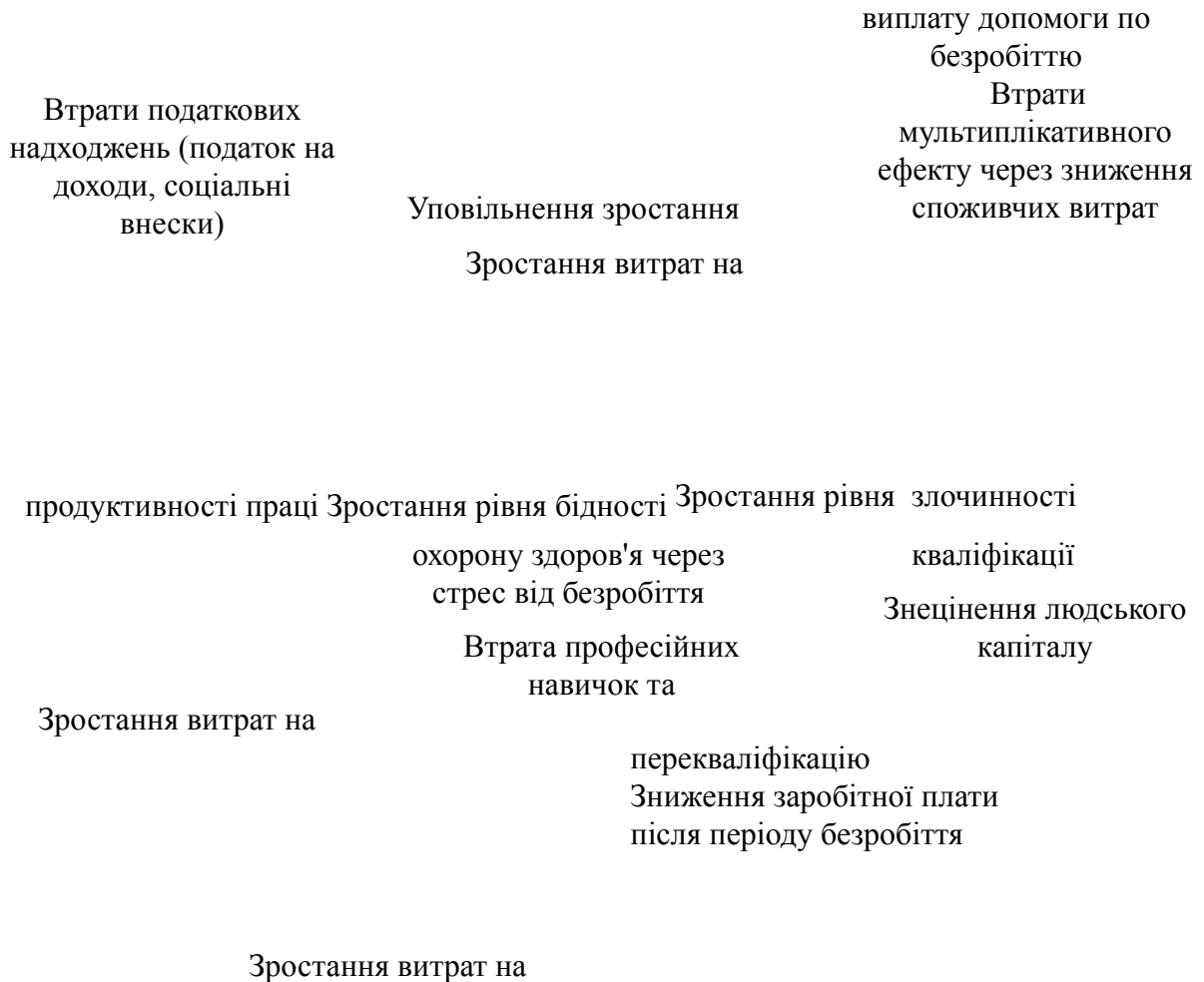

Рис. 3.1 Наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни

Джерело: складено автором на основі [32; с.104; 11, с.5; 28, с.54]

Соціальні наслідки безробіття проявляються через зростання рівня бідності серед населення. Втрата основного джерела доходу штовхає домогосподарства за межу прожиткового мінімуму, особливо в умовах недостатнього соціального захисту. Поширення бідності супроводжується

погіршенням доступу до якісної освіти, медичних послуг та житлових умов. Формується прошарок хронічно бідного населення, представники якого втрачають можливості для соціальної мобільності.

Кримінологічні дослідження встановлюють пряму кореляцію між рівнем безробіття та злочинністю в суспільстві. Економічна депривація та відсутність легальних джерел доходу підвищують схильність індивідів до протиправної поведінки. Майнові злочини, крадіжки та грабежі демонструють найвищу еластичність щодо динаміки безробіття. Зростання злочинності вимагає додаткових витрат на правоохоронну діяльність та пенітенціарну систему, створюючи додаткове навантаження на державні фінанси.

За даними 2024 року, обсяг ВВП України становив 7658659 млн грн., при цьому чисельність працюючого населення досягала 9,3 млн осіб. Співвідношення цих показників дозволяє визначити середню продуктивність праці на рівні 823,51 тис. грн. на одного зайнятого (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Оцінка наслідків від безробіття
у вигляді недосформованого ВВП країни

Показники	2024
ВВП, млн грн. [13]	7658659
Кількість працюючих, млн осіб [8]	9,3
Створюване ВВП на одну особу, тис. грн.	823,51
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	388,4
Втрати для економіки у вигляді недозаробленого ВВП, млн грн.	319852
Частка від поточного рівня, %	4,18

Методологія оцінювання втрат базується на припущенні про потенційну продуктивність безробітних на рівні середньої по економіці. Кількість

невикористаний трудовий ресурс, який за умови залучення до виробничого процесу міг би генерувати додаткову додану вартість. Множення середньої продуктивності на чисельність безробітних дає оцінку потенційного приросту ВВП.

Розрахункова величина втрат для економіки у вигляді недозаробленого ВВП становить 319852 млн грн., що еквівалентно 4,18% від фактичного рівня валового внутрішнього продукту. Ці цифри відображають прямі економічні втрати від неповного використання наявних трудових ресурсів. Реальні втрати можуть бути ще більшими з урахуванням мультиплікативних ефектів та довгострокових наслідків для людського капіталу.

Також оцінені недоотримані податкові надходження. При обсязі ВВП у 7658659 млн грн. загальна сума сплачених податків становила 1650000 млн грн. Співвідношення цих показників формує коефіцієнт податкового навантаження на рівні 0,2154, або 21,54% від валового внутрішнього продукту (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Оцінка наслідків від безробіття у вигляді недоотриманих податкових надходжень

Показники	2024
ВВП, млн грн.	7658659
Обсяг сплачених податків, млн грн. [25]	1650000
Податкове навантаження на ВВП, частка од.	0,2154
Втрати для економіки у вигляді недозаробленого ВВП, млн грн.	319852
Недоотриманий Зведеним бюджетом ВВП, млн грн.	68910

Попередньо визначені втрати для економіки у вигляді недозаробленого

валового внутрішнього продукту в розмірі 319852 млн грн. служать базою для обчислення потенційних податкових надходжень. Припускається, що

34

економічна діяльність безробітних генерувала б податкові платежі з інтенсивністю, характерною для економіки в цілому.

Розрахункова величина недоотриманих Зведеним бюджетом податкових надходжень досягає 68910 млн грн. Ця сума відображає прямі фіскальні втрати державного та місцевих бюджетів через неповне використання трудових ресурсів країни. Втрачені податкові надходження могли б бути спрямовані на фінансування суспільних благ, інфраструктурних проектів та соціальних програм.

Також слід звернути увагу на прямі витрати бюджету у зв'язку із безробіттям (Рис. 3.2).

Рис. 3.2 Обсяг витрат у вигляді допомоги по безробіттю в Україні в 2022-2024
рр., млрд грн.

Джерело: складено автором на основі [12; 14]

У 2022 році обсяг витрат досягав максимального значення в 16,8 млрд грн., що відображало гостру фазу економічної кризи та масштабні структурні зрушення на ринку праці. Високий рівень видатків свідчив про значне навантаження на систему соціального страхування та державний бюджет у

35

період найбільшої економічної турбулентності. Протягом 2023-2024 років цей показник становив 11,8 млрд грн.

Підводячи підсумок, зазначимо, що безробіття в Україні спричиняє масштабні економічні втрати, які у 2024 році оцінюються в 319,85 млрд грн. недосформованого ВВП, що становить 4,18% від фактичного обсягу валового внутрішнього продукту. Фіскальні наслідки проявляються через недоотримання Зведеним бюджетом 68,91 млрд грн. податкових надходжень та необхідність витратити 11,8 млрд грн. на виплату допомоги по безробіттю. Сукупний негативний вплив безробіття на економіку, соціальну сферу та трудовий потенціал країни формує системні виклики для сталого розвитку та потребує комплексних заходів державної політики зайнятості.

3.2. Державна політика зайнятості та напрями зниження безробіття в Україні

Усвідомлення негативних наслідків безробіття вимагає розробки ефективних механізмів протидії цьому явищу. Державна політика у сфері зайнятості має враховувати комплексний характер проблеми та пропонувати системні рішення для стабілізації ринку праці. Сформульовані наступні пропозиції у цьому контексті (Рис. 3.3).

Розвиток малого та середнього бізнесу виступає ключовим інструментом подолання безробіття в умовах воєнного стану. Спрощення процедур реєстрації підприємницької діяльності передбачає впровадження

принципу «єдиного вікна», електронних сервісів та скорочення кількості дозвільних документів. Податкове навантаження може бути знижено через запровадження диференційованих ставок єдиного податку, тимчасових податкових канікул для новостворених підприємств та звільнення від сплати ЄСВ протягом перших місяців діяльності. Пільгове кредитування стартапів реалізується через державні програми часткової компенсації відсоткових ставок, надання

36

державних гарантій за кредитами та створення спеціалізованих фондів підтримки підприємництва. Західні партнери готові фінансувати такі програми через міжнародні фінансові організації та двосторонні угоди, розуміючи критичну важливість збереження економічної стабільності України для забезпечення її обороноздатності та запобігання гуманітарній катастрофі. Досвід країн ЄС демонструє, що підтримка МСБ забезпечує створення до 70% нових робочих місць, особливо в секторі послуг та інноваційних галузях.

Розвиток малого та середнього бізнесу через спрощення процедур реєстрації, зниження податкового навантаження та надання пільгових кредитів для стартапів

Розширення програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації для безробітних через державні центри зайнятості

Розвиток інфраструктури та реалізація масштабних проектів відновлення, що потребують залучення робочої сили
Створення індустріальних

парків та технопарків з податковими пільгами для інвесторів, що створюють нові робочі місця

Стимулювання розвитку ІТ-сектору та креативних індустрій як галузей з високим потенціалом створення робочих місць

Підтримка самозайнятості через мікрокредитування та навчальні програми для підприємців-початківців

Розвиток аграрного сектору та переробної промисловості в сільській місцевості для зниження сільського безробіття

Модернізація системи професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринку праці

Впровадження програм першого робочого місця для молоді з частковою компенсацією заробітної плати роботодавцям

Рис. 3.3 Напрями зниження безробіття в
Україні Джерело: складено автором на основі [20,
с.41; 3, с.6]

Створення індустріальних парків та технопарків формує територіальні осередки економічного зростання з концентрацією виробничих потужностей та наукового потенціалу. Податкові пільги для резидентів таких парків включають звільнення від податку на прибуток протягом перших років діяльності, зменшені ставки земельного податку та можливість прискореної амортизації основних засобів. Критерієм надання пільг виступає кількість створених робочих місць та обсяг інвестицій у розрахунку на одного працівника. Міжнародні донори, зокрема Європейський банк реконструкції та розвитку та Світовий банк, виявляють готовність інвестувати в інфраструктуру таких парків, оскільки це сприяє відновленню виробничих ланцюгів, зруйнованих війною, та створює передумови для повоєнної реконструкції економіки.

Модернізація системи професійно-технічної освіти вимагає кардинальної трансформації навчальних програм відповідно до запитів роботодавців та технологічних трендів. Впровадження дуальної освіти передбачає поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою безпосередньо на виробництві, що гарантує працевлаштування випускників. Оновлення матеріально-технічної бази закладів профтехосвіти включає

оснащення сучасним обладнанням, створення навчально-практичних центрів та симуляційних лабораторій. Західні уряди через програми технічної допомоги готові фінансувати такі проекти, усвідомлюючи необхідність підготовки кваліфікованих кадрів для відбудови української економіки та інтеграції країни до європейського економічного простору.

Розширення програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації через державні центри зайнятості формує адаптивну систему реагування на структурні зміни ринку праці. Сучасні методики навчання передбачають модульний підхід, що дозволяє безробітним опановувати конкретні компетенції за скороченими термінами підготовки.

Також слід звернути увагу на можливості стимулювання розвитку ІТ сектору та креативних індустрій. Податкові преференції для ІТ-компаній

38

включають збереження спрощеної системи оподаткування для ФОП програмістів та звільнення від ПДВ експортних операцій з надання послуг. Креативні індустрії отримують підтримку через гранти на розвиток культурних проектів, створення креативних хабів та коворкінгів. Міжнародні технологічні корпорації та венчурні фонди виявляють готовність інвестувати в український ІТ-сектор, розглядаючи країну як альтернативний центр розробки програмного забезпечення в умовах глобальної диверсифікації ризиків.

Впровадження програм першого робочого місця для молоді вирішує проблему молодіжного безробіття через механізм розподілу ризиків між державою та роботодавцями. Часткова компенсація заробітної плати протягом перших місяців роботи знижує фінансове навантаження на підприємства при найманні недосвідчених працівників.

Також необхідно створювати проекти відновлення. Розвиток інфраструктури та реалізація масштабних проектів створюють мультиплікативний ефект для ринку праці через генерацію прямої та опосередкованої зайнятості. Відбудова зруйнованих об'єктів житлової,

транспортної та енергетичної інфраструктури потребує залучення значної кількості будівельників, інженерів, проектувальників та робітників суміжних професій. Міжнародні фінансові інституції, зокрема Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, вже заявили про готовність виділити десятки мільярдів євро на відновлення України, розуміючи геополітичну важливість швидкої економічної стабілізації країни.

Підтримка самозайнятості через механізми мікрокредитування формує альтернативний шлях виходу з безробіття для осіб з підприємницькими здібностями. Мікрофінансові установи надають кредити від 5 до 50 тисяч доларів США без вимог щодо застави, орієнтуючись на бізнес-план та особистісні якості позичальника.

Залучення іноземних інвестицій вимагає комплексного покращення інвестиційного клімату через реформування судової системи, дерегуляцію

39

економіки та боротьбу з корупцією. Створення спеціалізованих інвестиційних судів з міжнародними арбітрами гарантує неупереджений розгляд комерційних спорів. Цифровізація державних послуг мінімізує корупційні ризики та прискорює отримання дозволів.

Розвиток аграрного сектору та переробної промисловості в сільській місцевості частково вирішує проблему структурного безробіття в регіонах з обмеженими можливостями диверсифікації економіки. Створення агропромислових кластерів забезпечує повний цикл виробництва від вирощування сільськогосподарської продукції до її глибокої переробки та пакування. Кооперативний рух об'єднує дрібних фермерів для спільного використання техніки, зберігання та збуту продукції, що підвищує їхню конкурентоспроможність.

Підводячи підсумок, зазначимо, що в процесі дослідження впливу безробіття на ринок праці та обґрунтування шляхів його подолання сформульовано такі висновки:

- визначено наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни. Економічні втрати від безробіття досягають критичних масштабів, адже недозароблений ВВП у розмірі 319,85 млрд грн. еквівалентний 4,18% валового внутрішнього продукту країни за 2024 рік. Державні фінанси зазнають подвійного удару: бюджет втрачає 68,91 млрд грн. потенційних податкових надходжень і водночас змушений витратити 11,8 млрд грн. на соціальну підтримку безробітних. Вплив безробіття на економічну систему, суспільство та людський капітал створює довгострокові ризики для національної конкурентоспроможності та вимагає системних рішень у сфері політики зайнятості;

- окреслено заходи державної політики зайнятості та заходи щодо зниження безробіття в Україні. Виділені такі напрями зниження безробіття в Україні, як розвиток малого та середнього бізнесу через спрощення процедур реєстрації, зниження податкового навантаження та надання пільгових кредитів для стартапів, створення індустріальних парків та технопарків з податковими

40

пільгами для інвесторів, що створюють нові робочі місця, модернізація системи професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринку праці, розширення програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації для безробітних через державні центри зайнятості, стимулювання розвитку ІТ сектору та креативних індустрій як галузей з високим потенціалом створення робочих місць, впровадження програм першого робочого місця для молоді з частковою компенсацією заробітної плати роботодавцям, розвиток інфраструктури та реалізація масштабних проектів відновлення, що потребують залучення робочої сили, підтримка самозайнятості через мікрокредитування та навчальні програми для підприємців-початківців, залучення іноземних інвестицій через покращення інвестиційного клімату, а також розвиток аграрного сектору та переробної промисловості в сільській місцевості для зниження сільського безробіття.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів впливу безробіття на ринок праці сформульовано наступні висновки: 1. Розкрито поняття, види та причини безробіття в економічному і соціальному контексті. Безробіття – це соціальне, економічне і правове явище, що означає ситуацію наявності особи без постійного місця роботи та з наявною гострою потребою його знайти. Феномен безробіття інтегрує економічні аспекти неефективного функціонування ринку праці та соціальні виміри втрати професійної ідентичності й суспільного статусу. Типологія безробіття розкриває різноманітність форм незайнятості – від природного до вимушеного, від відкритого до прихованого, від добровільного до примусового. Фактори безробіття включають технічний прогрес, кваліфікаційні розриви, географічні диспропорції та інституційні обмеження.

2. Систематизовано теоретичні підходи до аналізу ринку праці та взаємозв'язку з безробіттям. Дослідження ринку праці та феномену безробіття базується на синтезі інформації з множинних джерел, охоплюючи офіційні дані державних установ, аналітику міжнародних організацій та результати соціологічних досліджень, що створює цілісну картину стану зайнятості. Методологічний інструментарій аналізу поєднує кількісні підходи, такі як коефіцієнтний метод, з якісними експертними оцінками для ідентифікації закономірностей функціонування ринку праці. Система індикаторів безробіття, що включає показники його рівня, напруженості ринку праці та ефективності працевлаштування, забезпечує емпіричну базу для обґрунтування управлінських рішень у сфері регулювання зайнятості населення.

3. Проаналізовано динаміку та структуру безробіття в Україні на основі статистичних даних. Відбувається зменшення рівня безробіття з 18,5% (2022 рік) до 14,3% (2024 рік) при одночасному скороченні кількості зареєстрованих

проявляється у переважанні жінок (75%) серед безробітних, а внутрішньо переміщені особи формують 17,3% від їх загальної кількості, при цьому регіонально найвищі показники характерні для Харківської (8,1%) та Дніпропетровської (7,8%) областей. Кількість безробітної молоді зменшилася найсуттєвіше – з 81,5 тис. осіб у січні 2022 року до 21,3 тис. осіб у квітні 2025 року, що підтверджує ефективність адаптаційних механізмів на ринку праці.

4. Виявлено основні тенденції та проблеми розвитку ринку праці в умовах соціально-економічних змін. Ринок праці України демонструє суперечливі тенденції: при зменшенні робочої сили більш ніж на 25% відбувається збільшення вакансій зі 50 566 у 2022 році до 115 482 у 2024 році. Гострий кадровий дефіцит, про який заявляють 74% роботодавців, співіснує з низьким рівнем працевлаштування ВПО (лише 800 тисяч з 2,1 мільйона) та невідповідністю кваліфікації безробітних потребам ринку. Компенсаційними механізмами виступають зростання середньої зарплати з 14 847 грн до 21 473 грн за трирічний період та розширення можливостей дистанційної зайнятості з 5% до 8% у структурі вакансій.

5. Визначено наслідки безробіття для економіки, соціуму та трудового потенціалу країни. Втрати ВВП від безробіття для української економіки вимірюються на рівні 319,85 млрд грн., що відповідає 4,18% від загального обсягу валового внутрішнього продукту в 2024 році. Бюджетна система несе тягар у вигляді недоотриманих податків обсягом 68,91 млрд грн. та прямих витрат 11,8 млрд грн. на фінансування допомоги по безробіттю. Накопичення негативних ефектів у економічній, соціальній сферах та деградація трудового потенціалу обумовлюють необхідність розробки ефективної державної стратегії подолання безробіття та його наслідків.

6. Окреслено напрями державної політики зайнятості та заходи щодо зниження безробіття в Україні. Виділені такі напрями зниження безробіття в Україні, як модернізація системи професійно-технічної освіти відповідно до

потреб ринку праці, створення індустріальних парків та технопарків з податковими пільгами для інвесторів, що створюють нові робочі місця,

43

стимулювання розвитку ІТ-сектору та креативних індустрій як галузей з високим потенціалом створення робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу через спрощення процедур реєстрації, зниження податкового навантаження та надання пільгових кредитів для стартапів, залучення іноземних інвестицій через покращення інвестиційного клімату, розширення програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації для безробітних через державні центри зайнятості, розвиток аграрного сектору та переробної промисловості в сільській місцевості для зниження сільського безробіття, впровадження програм першого робочого місця для молоді з частковою компенсацією заробітної плати роботодавцям, підтримка самозайнятості через мікрокредитування та навчальні програми для підприємців-початківців, а також розвиток інфраструктури та реалізація масштабних проектів відновлення, що потребують залучення робочої сили.

44

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітика від Служби зайнятості: скільки українців мають офіційний статус безробітного. URL: <https://pon.org.ua/info-work/10871-analytika-vid-sluzhby-zainiatosti-skilky-ukrainsiv-zaraz-maut-oficiinyi-status-bezrobitnogo.html> (дата перегляду: 08.06.2025).

2. Атаманюк Р. М. Молодіжне безробіття: світові тенденції та вплив на економічний розвиток. *Економіка та суспільство*. №58. 2023. 9 с. 3. Ачкасова О. В. Роль соціального підприємництва у вирішенні проблеми молодіжного безробіття. *Регіональна економіка та управління*. №1(31). 2021. С. 5-8.

4. Багрій К. Л., Кучінік Р. В., Кучінік Н. В. Безробіття в Україні під час війни: аналітичний аспект. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. №I (85). 2022. С. 32-51.

5. Без роботи кожен сьомий українець – аналіз ринку праці. URL: https://24tv.ua/business/riven-bezrobittya-ukrayini-aktualniy-analiz-rinku-pratsi-biznes_n2779452 (дата перегляду: 08.06.2025).
6. Безробіття. URL: https://bank.gov.ua/files/macro/Unemp_m.xlsx (дата перегляду: 08.06.2025).
7. Біленко О. В., Горбань С. М. Аналіз структурних та циклічних факторів, що впливають на рівень безробіття та динаміку ринку праці. *Економіка та суспільство*. №61. 2024. 9 с.
8. В Україні 11,7 млн економічно активних осіб, з них працюють близько 9,3 млн – дослідження. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-117-mln-ekonomichno-aktivnikh-osib-pratsyuuyut-blizko-93-mln-doslidzhennya-06072023-14650> (дата перегляду: 08.06.2025).
9. Гаман О. В., Темченко О. М. Аналітичне дослідження безробіття як соціально-економічного явища ринкового середовища в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. №50. 2023. 6 с.
- 45
10. Гапочка В. М. До питання об'єкта правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. №1.79. 2023. С. 298-302.
11. Грідін О. Є. Актуальні проблеми, сучасні тенденції та основні напрями подолання безробіття в Україні. *Економіка та суспільство*. №38. 2022. 11 с.
12. Допомога по безробіттю 2023. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/dopomoga-po-bezrobittu-2023> (дата перегляду: 08.06.2025).
13. Економічна статистика / Макроекономічна статистика / Тенденції ділової активності. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата перегляду: 08.06.2025).
14. Збільшився мінімальний розмір допомоги по безробіттю. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/zbilshyvvsia-minimalnyi-rozmir-dopomohy-po-bezrobittiu> (дата перегляду: 08.06.2025).

15. Кількість вакансій на ринку праці найбільша з початку великої війни – дослідження Work.ua. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/09/11/719185/> (дата перегляду: 08.06.2025).

16. Кількість зареєстрованих безробітних. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/> (дата перегляду: 08.06.2025).

17. Ляшенко О. В., Овчаренко Д. О. Економіко-математичний аналіз рівня безробіття в Україні та країнах ЄС. *Молодий вчений*. №4 (116). 2023. С. 147- 152.

18. Мельник А. О. Безробіття та його вплив на економіку країн світу. *Проблеми та перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації*. №1. 2024. С. 96-97.

46

19. Мельничук А. Л. Проблема безробіття у сільській місцевості: вплив реформи децентралізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. №14. 2021. С. 13-18.

20. Міщенко С. О. Соціальне підприємництво: ефективний інструмент подолання безробіття. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. №1 (38). 2023. С. 40-44.

21. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu> (дата перегляду: 08.06.2025).

22. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html> (дата перегляду: 08.06.2025).

23. Ринок праці воєнного часу: там, де є робота, бракує тих, хто вміє її робити. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/rinok-praci-ukrajini-yak-viyna-vplinula-na-bezrobittya-13017369.html> (дата перегляду: 08.06.2025).

24. Середньомісячна заробітна плата. URL:
https://bank.gov.ua/files/macro/Wages_u.xlsx (дата перегляду: 08.06.2025). 25.
Скільки податків сплатили українці торік. URL:
<https://thepage.ua/ua/news/skilki-podatkov-splatili-ukrayinci-u-2024-roci> (дата
перегляду: 08.06.2025).

26. Статистика зарплат 2022. URL:
<https://www.work.ua/stat/count/?time=year2022&quantity=1> (дата перегляду:
08.06.2025).

27. Статистика зарплат 2023. URL:
<https://www.work.ua/stat/count/?time=year2023&quantity=1> (дата перегляду:
08.06.2025).

28. Теліщук М. М., Теліщук М. М. Вплив безробіття на українську економіку. *Problems of students in universities and new ways of solving them*. №1. 2025. С. 53-56.

47

29. У 2024 році кожен сьомий українець не мав роботи. URL:
<https://skilky-skilky.info/u-2024-rotsi-riven-bezrobittia-zmenshyvsia-do-14-3/>
(дата перегляду: 08.06.2025).

30. Хандій О. О., Шестопапов В. І. Безробіття під час війни: аналітичні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. №4 (274). 2022. С. 76-84.

31. Холодницька А. В., Бондаренко А. О. Молодіжне безробіття в Україні в умовах воєнного стану та розробка заходів щодо забезпечення працевлаштування молоді. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. №1 (33). 2023. С. 54-65.

32. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Цимбалюк С. М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. №2. 2023. С. 101-109.

33. Що треба знати про український ринок праці у 2024 році? Дослідження та аналітика від robota.ua. URL:

<https://budni.robota.ua/career/shho-treba-znati-pro-ukrayinskiy-rinok-pratsi-u-2024-rotsi-doslidzhennya-ta-analitika-vid-robota-ua> (дата перегляду: 08.06.2025).

34. Chervona S., Vyshnivska I. Статистичний аналіз безробіття в Україні 2015-2021 роках та оцінка впливу на нього окремих соціально економічних факторів. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. №2.10. 2022. С. 91-100.

35. Every seventh Ukrainian is unemployed. URL: <https://ubn.news/every-seventh-ukrainian-is-unemployed/> (дата перегляду: 08.06.2025).

48

Додаток А

Класифікація безробіття

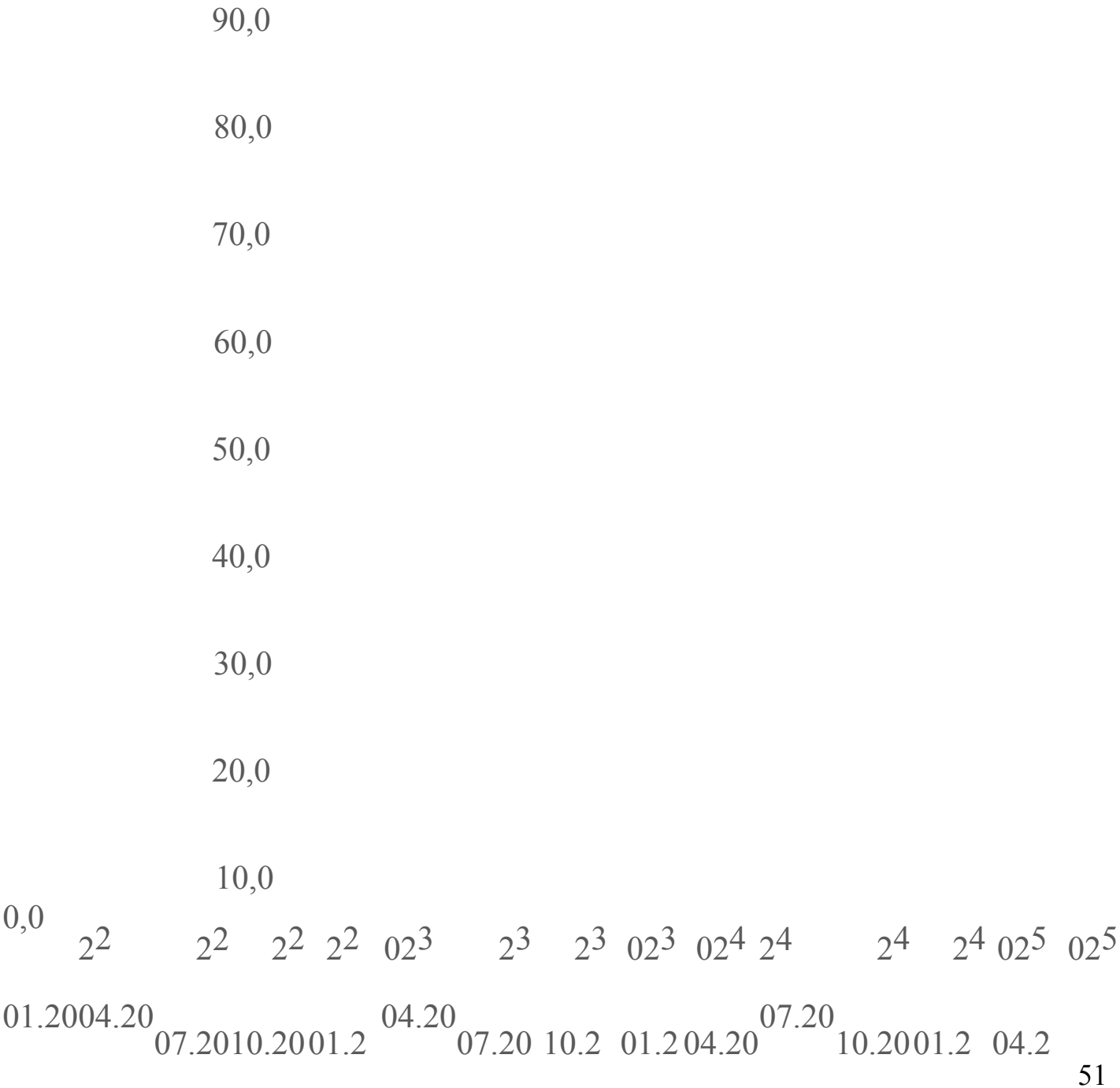
Ознаки класифікації	Види безробіття
За причинами виникнення	Фрикційне, структурне, циклічне, сезонне, технологічне
За тривалістю	Короткострокове, довгострокове, хронічне
За характером прояву	Відкрите, приховане
За охопленням території	Загальне, регіональне, локальне
За соціально економічними наслідками	Природне, вимушене
За ступенем обліку	Зареєстроване, незареєстроване
За віковими групами	Молодіжне, безробіття осіб передпенсійного віку
За професійною ознакою	Безробіття кваліфікованих працівників, безробіття некваліфікованих працівників
За добровільністю	Добровільне, вимушене
За повнотою зайнятості	Повне безробіття, часткове безробіття

Класифікація причин безробіття

Економічний спад та реcesія	Структурні зміни в економіці та автоматизація виробництва
Сезонні коливання попиту на робочу силу	Невідповідність кваліфікації працівників вимогам ринку праці
Географічна невідповідність між місцем проживання та наявними вакансіями	Недостатній рівень інвестицій та створення нових робочих місць
Зростання конкуренції через глобалізацію та імпорт	Демографічні зміни та збільшення кількості працездатного населення
Жорсткість трудового законодавства	Високий рівень мінімальної заробітної плати

Технічні трансформації

Динаміка кількості безробітної молоді (молодше 35 років) в Україні в
2022-2024 рр., тис. осіб

Структура безробітних у розрізі регіону в Україні в 2024 році, %

Харківська; 8,1 Дніпропетровська; 7,8 Полтавська; 6,3

Інші; 42,0

Донецька;
5,6

Вінницька;
5,3

Рівненська; 4,5 Житомирська;
5,2 Одеська; 5,2

Чернігівська; 4,9 Миколаївська; 5,1